

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ З РІЗНИМИ ПРОФІЛЯМИ ЕМОЦІЙНОГО
ІНТЕЛЕКТУ»**

Виконала: студентка 3 курсу
Psms1-B20z групи
спеціальності 053 Психологія
(заочна форма навчання)
Чорненька Марія Ігорівна

Керівник:
Онуфрієва Ліана Анатоліївна,
доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
загальної та практичної психології

Рецензент:
Гончарук Наталія Миколаївна,
доктор психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ З РІЗНИМИ ПРОФІЛЯМИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	7
1.1. Основні концепції дослідження емоційного інтелекту особистості	7
1.2. Емоційний інтелект та емоційна креативність: взаємозв'язки і взаємовпливи.....	20
1.3. Соціальна самореалізація як предмет дослідження в психології особистості	24
1.4. Типи і стратегії самореалізації особистості.....	31
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ З РІЗНИМИ ПРОФІЛЯМИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	41
2.1. Програма та вибірка емпіричного дослідження	41
2.2. Аналіз отриманих результатів дослідження та їх інтерпретація ...	45
Висновки до другого розділу	58
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство характеризується радикальними соціально-економічними, соціально-політичними перетвореннями, що виражаються у низці якісних змін у житті та діяльності людей, серед яких чільне місце посідає розширення спектру можливостей і напрямків адаптації, самовизначення, саморозвитку, самореалізації особистості та її творчого потенціалу.

Посилена увага до проблеми самореалізації особистості в сучасній психології обумовлено актуальністю питань, тісно пов'язаних із дослідженням внутрішньої активності особистості, максимального використання ресурсів для повного самоздійснення особистості в процесі розвитку. Самореалізація розглядається як необхідна умова розвитку окремої особистості і поступального розвитку суспільства загалом.

Стратегії самореалізації визначаються індивідуальними особливостями особистості, які, зокрема, опосередковані її гендерною ідентичністю. Водночас, виходячи із актуальних досліджень, взаємозв'язок стратегій самореалізації та гендерної ідентичності особистості залишається недостатньо вивченим.

Останнім часом у сучасному суспільстві спостерігається культ раціонального ставлення до життя, нехтування його емоційною стороною. Проте відомо, що, супроводжуючи майже будь-які прояви життєвої активності людини, емоції слугують одним із головних механізмів внутрішньої регуляції психічної діяльності та поведінки, спрямованих на задоволення потреб. Брак емоційної компетентності позначається на якості життя особистості. Так, дослідники відзначають високий рівень роздратування, тривоги, імпульсивності, агресивності, пригніченості та самотності сучасних людей, особливо дітей. Наслідком такої кризи переживань, кроком до її подолання стала поява теорій емоційного інтелекту, які стрімко розвиваються та поповнюються новими відкриттями.

Особливо відомими у цій сфері є праці Д. Мейера, П. Селовея та Д. Карузо; Р. Бар-Она; Д. Гоулмана; К. Петридіса; Д.В. Люсіна. Емоційний інтелект став предметом наукового дослідження вчених відносно недавно. У працях вітчизняних (О.І. Власова, С.П. Дерев'янка, В.В. Зарицька, Н.В. Коврига, Е.Л. Носенко) та зарубіжних (Д. Гоулман, Д. Карузо, Дж. Мейер, П. Селовея) дослідників розкрито теоретико-методологічні підходи до розуміння сутності цього феномена.

Актуальність дослідження зумовлена протиріччям між не розробленістю гендерних аспектів вибору стратегій самореалізації особистості та високої об'єктивної значимістю таких досліджень для оптимізації розвитку особистості в суспільстві. Саме тому актуальність проблеми визначена вибором теми і ціллю нашого дослідження.

Об'єктом дослідження – процес соціальної самореалізації особистості.

Предмет дослідження – стратегії соціальної самореалізації особистості з різними профілями емоційного інтелекту.

Гіпотезою дослідження виступило припущення про те, що особливості емоційного інтелекту визначають образ індивідуальної системи стратегій самореалізації особистості.

Мета дослідження – теоретико-емпіричне вивчення стратегій соціальної самореалізації особистості з різними профілями емоційного інтелекту.

Відповідно до визначеної мети та гіпотези дослідження сформульовано **завдання дослідження**:

- 1) на основі теоретичного аналізу зарубіжних і вітчизняних наукових розвідок охарактеризувати феномен самореалізації особистості та описати типи стратегій самореалізації;
- 2) проаналізувати зміст поняття «емоційного інтелекту» особистості в психології;

3) розробити психодіагностичний комплекс та емпірично виявити своєрідність стратегій самореалізації особистості з різними профілями емоційного інтелекту.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали такі науково-теоретичні положення вітчизняної та зарубіжної психології: положення про суб'єктність особистості та її креативну спрямованість (Д. Мейер, П. Селовей, Д. Карузо, О.М. Леонтьєв, Д.О. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, А. Маслоу, К. Роджерс, С.Л. Рубінштейн, Е. Фромм, Р. Бар-Он; Д. Гоулман; К. Петридіс; Д.В. Люсін та ін.); концептуальні положення про самореалізацію особистості (Л.І. Анциферова, О.О. Бодальов, Е.Е. Вахромов, Е.В. Галажінській, Л.О. Коростилева та ін.);

Методи дослідження: теоретичний аналіз психологічної літератури з теми дослідження: емпіричні методи дослідження: методика Н. Холла (профілі емоційного інтелекту), копінг-тест Лазаруса (для дослідження способів подолання труднощів у різних сферах життя), «Тест смисложиттєвих орієнтації» (СЖО) Джеймаса Крамбо в адаптації Д.О. Леонтьєва, (УСК) Дж. Роттера; статистичний аналіз (кластерний аналіз, факторний аналіз, статистичний критерій відмінностей – t-критерій Стьюдента); якісний аналіз та змістовна інтерпретація результатів.

База дослідження. Дослідження проводилось упродовж січня – лютого 2023 року на базі природничо-економічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вибірку склали студентська молодь. Експериментальну базу склали студенти четвертого курсу природничо-економічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Загалом у дослідженні взяли участь 50 студентів, серед них 25 осіб чоловічої і 25 осіб жіночої статі. Вік досліджуваних у межах від 20 до 21 року.

Наукова новизна. У роботі поглиблено знання щодо стратегій соціальної самореалізації особистості з різними профілями емоційного інтелекту.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження в організації навчання у закладі вищої освіти; процесі консультування молодих людей студентського віку.

Апробація та впровадження результатів. Результати проведеного дослідження доповідалися автором та отримали схвалення на таких міжнародних конференціях: на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора А.І. Шинкарюка (26 жовтня 2022 р., м. Кам'янець-Подільський), на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 17 листопада 2022 р.), на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (Кам'янець-Подільський, 15 лютого 2023 р.), на XV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 21 квітня 2023 р.) та знайшли своє відображення у публікації автора.

Публікації.

Чорненька М.І. Стратегії соціальної самореалізації особистості з різними профілями емоційного інтелекту. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, 21 квітня 2023 р. / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 32–35.

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який вміщує 61 джерело. Основний зміст роботи та додатки викладено на 76 сторінках. Робота містить рисунки і таблиці.

ВИСНОВКИ

За результатами теоретичного та емпіричного дослідження зроблено такі висновки.

Термін «самореалізація» традиційно використовується у вітчизняній психології, де акцентується увага на соціально-психологічних підставах самоздійснення особистості. Самореалізація визначається як реалізація особистістю власного потенціалу і включає в себе формування особистістю концепції свого майбутнього, підготовку життєвих планів, їх розробку і здійснення в реальних діях і вчинках, спрямованих на перетворення навколишнього світу згідно уявленням особистості.

Типи стратегій самореалізації особистості. Самореалізація передбачає розкриття потенціалу особистості через використання певних стратегій (способів, варіантів, форм). У дослідженнях самореалізації особистості описуються адекватні та неадекватні (справжні і несправжні) шляхи самореалізації, а також приватні стратегії самореалізації, детерміновані цінностями і смислами протилежних полюсів. Підкреслюється, що способи самореалізації особистості обумовлені особливостями процесу самореалізації, його місцем у життєвому шляху особистості, специфікою основних сфер самореалізації та особливостями індивідуальних переваг.

Стратегія самореалізації – це управління людиною процесом самореалізації, що базується на адекватних, далекоперспективних планах і прогнозах, осягненні особистістю своїх сенсожиттєвих і ціннісних орієнтацій. Стратегія самореалізації може бути адекватною або неадекватною. «Неадекватна стратегія може бути дифузною, недиференційованою, хаотичною, стихійною, стереотипною та ін. Адекватна стратегія є унікальною, оптимізуючою і розвиваючою ресурси особистості». Вказується на багатомірність стратегій самореалізації, яка виражається у внутрішніх «Я–Я» та зовнішніх проявах «Я – Інші», «Я – Соціум», «Я – Світ».

2. Проаналізувавши зміст емоційного інтелекту особистості в психології, можна стверджувати, що емоційний інтелект – це інтегративна особистісна властивість, яка зумовлюється динамічною єдністю афекту та інтелекту через взаємодію емоційних, когнітивних, конативних і мотиваційних особливостей і спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню. Високий емоційний інтелект допомагає збалансувати емоції і розум, відчутти внутрішню свободу та відповідальність за себе, усвідомити власні потреби і мотиви поведінки, рівновагу, а також скорегувати стратегію власного життя. Він асоціюється з почуттям загального щастя.

Низький емоційний інтелект призводить до нещастя і характеризується страхом, самотністю, нестабільністю, агресією, почуттям провини, депресією, фрустрацією.

3. Емпірично виявлено своєрідність стратегій саморозвитку особистості при різних профілях емоційного інтелекту за допомогою методик: Емоційний інтелект Холла.

Вибір методики дослідження, відповідаючи його завданням, уможливив отримати емпіричний матеріал, що відображає зміст і специфіку самореалізації респондентів. Методика спрямована на виявлення здатності розуміти відносини особистості, що репрезентується в емоціях, і керувати емоційною сферою на основі прийняття рішень.

За результатами методики на визначення рівня інтелекту визначено за рівнем параціального емоційного інтелекту у досліджуваних переважав високий і середній рівень, про це свідчать результати за цими шкалами. Деякі результати були в межах норми шкала емоційна обізнаність ($X_{сер}=23,4$), тобто усвідомлення і розуміння своїх емоцій, контроль своєї поведінки, яка піддається впливу емоцій.

Управління своїми емоціями є досить ваговою шкалою для визначення інтелекту ($X_{сер}=20,7$), тобто досліджувані намагаються

керувати емоціями інших людей і при цьому усвідомлювати й розуміти їхні емоції. Шкала «Самотивація» ($X_{сер}=21,9$), тобто управління своєю поведінкою, за рахунок управління емоціями; шкала «Емпатія» ($X_{сер}=24,4$), тобто розуміння емоцій інших людей; шкала «Управління емоціями інших людей» ($X_{сер}=22,9$) результати свідчать про те, що багато досліджуваних не вміють контролювати свої емоції.

Управління поведінкою відбувається за рахунок керування емоціями. Високі показники, що досліджувані стараються керувати емоціями інших людей та при цьому усвідомлювати і розуміти їхні емоції. За результатами аналізу кореляційних зв'язків між показниками стратегій соціальної самореалізації особистості та різних профілів емоційного інтелекту з'ясовано, що параметр «мотивація» статистично значимо корелює з параметром «самотивація» ($r=0,48$, $P < 0,39$), «Самотивація» ($r=0,39$; $P < 0,05$), «Емпатія» ($r=0,44$, $p < 0,01$), «конфронтаційний копінг» ($r=0,25$; $p < 0,01$).

Результат за параметром «управління емоціями» негативно корелює з параметром «дистанціювання» ($r=-0,21$, $p < 0,01$) та засвідчує, що ті досліджувані, у кого високі показники за параметром «мотивація», мають низькі показники за параметром «самотивація», і навпаки, у кого низькі показники за параметром «мотивація» – високі за параметром «самотивація».

Встановлено, що здобувачі вищої освіти із високим рівнем розвитку емоційного інтелекту схильні до співпраці у конфлікті і прояву м'яких форм конфліктної поведінки; здобувачі вищої освіти із середнім рівнем розвитку емоційного інтелекту найчастіше вдаватимуться до компромісу у конфлікті та нейтральних форм конфліктної поведінки; здобувачі вищої освіти із емоційним інтелектом нижче середнього рівня притримуватимуться жорсткіших форм конфліктної поведінки (фізичне та психологічне насильство, тиск тощо) та схилитимуться до демонстрації конкуренції у конфліктній ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амплєєва, О.М. Емоційний інтелект в структурі професійної діяльності психолога : автореф. дис. ... канд. психол. наук. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2013. 20 с.
2. Андрієнко О. Психоневрологія підліткового віку. Черкаси: Криниця Ко, 2016. 283 с.
3. Білий Л. Самооцінка у підлітковому віці за умов порушень психофізичного розвитку. Львів: Книго Друк, 2018. 291с.
4. Борзунова О. Онтогенетичний аналіз кризи та стресу: психологія підлітковості. Чернігів: Бук-трест, 2015. 227 с.
5. Василенко О. Вікові особливості проживання криз особами з порушеннями інтелектуального розвитку. Дніпропетровськ: ГРСМ, 2017. 216 с.
6. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2005. 308 с.
7. Вовінський О. Вплив емоційного інтелекту на процеси самоідентифікації підлітків: науково-практичний аспект. Львів: Наука і Педагогіка, 2020. 221 с.
8. Вовченко О. Концептуалізація феномену емоційного інтелекту підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку. Київ: ПП «ЮНІСОФТ», 2021. 450 с.
9. Выготский Л.С. Мышление и речь : собр. соч. : в 6 т. Москва : Педагогика, 1982. Т.2. С.5–361.
10. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2005. 308 с.15.
11. Дерев'янку С.П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. Соціальна психологія. 2008. № 1. С.96–104.

12. Дерев'янка С., Примак, Ю., Ющенко І. Роль емоційного інтелекту в запобіганні віктимності молоді. *Наука і освіта*. 2018. №9-10. С. 44–51.
13. Івашкевич Едуард, Онуфрієва Ліана. Ампліфікація здібностей соціального інтелекту вчителів сучасної середньої загальноосвітньої школи. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, 2019. 43. С. 104–125. DOI10.32626/2227-6246.2019-43.104-125
14. Івашкевич Едуард, Онуфрієва Ліана. Природа соціального інтелекту особистості та його базові функції. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2019. 44. С. 98–119. DOI 10.32626/2227-6246.2019-44.98-119
15. Карпенко Є.В. Психологія емоційного інтелекту в дискурсі життєздійснення особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ, 2020. 497 с.
16. Кас'янова С.Б. Особливості впливу емоційного інтелекту на особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій. *Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечнікова. Серія «Психологія»*. 2018. Т. 23, 2 (48), С. 49–57.
17. Кас'янова С.Б. (2018). Роль емоційного інтелекту в розвитку лідерських якостей особистості. *Психологічні перспективи*. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2018. Вип. 31, С. 118–130.
18. Коврига Н.В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01. Київ, 2003. 20 с.
19. Кожухов М. Особистісна саморегуляція та самоконтроль підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку. Харків: Вісник, 2018. 268 с.

- 20.Кудінова М.С. Концепт стресостійкості у сучасному психологічному дискурсі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Випуск 6. Том 2. 2016. С. 48–53.
- 21.Куценко Я.М. Емоційний інтелект як чинник психологічної готовності до соціономічних професій : автореф. дис. ... канд. психол. наук 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2014. 20 с.
- 22.Максименко С.Д. Пропагування психогігієнічного виховання і здорового способу життя серед молоді. *Практична психологія та соціальна робота*, № 9, 2007. С. 65.
- 23.Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [В 2 т.]. Т. 2 : Моделювання психологічних новоутворень: генетичний аспект: монографія. Київ : Форум, 2002. 335 с.
- 24.Максименко С.Д. Генетична психологія. Київ : «Ваклер», 2000. 319 с.
- 25.Мельник О.Г. Емоційний інтелект та критичне мислення. *Наукові записки. Серія «Психологія»*. 2009. С. 122–131.
- 26.Микитенко М. Саморегуляція особистості з порушеннями психофізичного розвитку. Київ: Світ, 2017. 196 с.
- 27.Милославська О.В. Емоційний інтелект як складова комунікативної компетентності студентів: автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Харк. нац. ун-т ім.В.Н.Каразіна. Харків, 2011. 19 с.
- 28.Моргун В. Р. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*. 2010. №6 (97). С. 2–14.
- 29.Назаренко П. Основи психології: структурний аналіз особистості. Київ: МАУП, 2001. 168 с.
- 30.Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. С.95–109.

31. Носенко, Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект як інтегральна особистісна властивість. *Практична психологія та соціальна робота*. №9. 2008. С. 22–27.
32. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.
33. Пагава Д. Емоції та почуття підліткового віку за умов психофізіологічних порушень. Харків: Київські читання, 2017. 176 с.
34. Приходько, В.М., Приходько М.І. Психолого-педагогічна діагностика синдрому емоційного вигорання. *Завучу усе для роботи; Науково-методичний журнал*. Листопад 2012. № 21-22 (93-94). Харків : Вид. група «Основа». С. 32–53.
35. Приходько, В.М., Приходько, М.І. Емоційний інтелект як провідна детермінанта успішної професійної діяльності та саморегуляції особистості вчителя у контексті парадигми неперервної освіти та управління людськими ресурсами. *Імідж сучасного педагога*, 2018. №7 (176), 35–43. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2017-7\(176\)-35-43](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2017-7(176)-35-43)
36. Собченко, О.М. Здібності у структурі емоційного інтелекту як фактор формування особистості. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. №4. С. 84–87.
37. Темрук О.В., Колісник Л.О. Проблема емоційного інтелекту на сучасному етапі розвитку психологічної думки. ПереяславХмельницький, 2014. С. 207–223. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/324215745.pdf>.
38. Філіппова, Інесса. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації. *Соціальна психологія*. 2007. №4. С. 68–79.
39. Франкл В. Страдания от бессмысленности жизни. Актуальная психотерапия / Перевод с англ. С. С. Панкова. Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2011. 105 с. (Пути философии).
40. Чебикін О.Я. Про методику діагностики емоційної зрілості особистості. *Наука і освіта*. 1997. №1. С.68–69.

- 41.Чебикін О.Я. Становлення емоційної зрілості особистості. Одеса: Наукове видання Південного наукового Центру НАПН України, 2009. 230 с.
- 42.Чебикін О.Я. Про методику діагностики емоційної зрілості особистості. *Наука і освіта*. 1997. №1. С.68–69.
- 43.Шпак М.М. Теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену емоційного інтелекту особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб.наук.праць Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*; ред кол. : Судаков та ін. Київ: Логос, 2011. Т. 1. С. 192–199.
- 44.Шпак М.М. Особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці. Том 2 № 5 (2016): Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки. Секція 2 Педагогічна та вікова психологія. С. 80–84.
- 45.Bar-On, R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. № 18. P. 13–25.
- 46.Bar-On R. Test reviews of the Bar-On Emotional Quotient 360. *The sixteenth mental measurement yearbook*. Ed.: Spies, R.A. & Plake B. Lincoln, NE: Buros Institute for Mental Measurement, 2005.
- 47.Bilous R.M., Pysarenko D.O. Psychological peculiarities of student`s social maturity. *Science and Education*. 2017. №7. Pp. 21–31.
- 48.Chebykin O.Ya., Kosianova O.Yu. Deceitfulness According To The Indicators of Emotional Maturity Methodology and Polygraph Examination. *Science and Education*. 2016. №2-3. Pp. 106–109.
- 49.Mayer J., Salovey P., Caruso D. The Validity of the MSCEIT: Additional Analyses and Evidence. *Emotion Review*. 2012. № 4(4). P. 411–412.
- 50.Otto R. Social cognition and social competence in adolescence. *Developmental Psychology*. 2013. № 18, P. 323–340.
51. Onufriieva, L.A. Emotional intelligence in the future socionomic specialists` professional psychological training. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV(47)*. Issue: 101. Budapest, 2016. P. 34–37.

52. Onufriieva L., Chaikovska O., Kobets O., Pavelkiv R., Melnychuk T. Social Intelligence as a Factor of Volunteer Activities by Future Medical Workers. *Journal of History Culture and Art Research*. Vol.9, № 1, 2020. P. 84–95. Doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i1.2536>
53. Daniel, M. *Self-scoring Emotional Intelligence Tests* – New York; Barnes and Noble Books. 2000. 50 p.
54. Epstein, S. Cognitive–experiential self-theory. Pervin, Lawrence A. (Ed) *Handbook of Personality: Theory and Research*. New York: The Guilford Press. 1990. P. 165–192.
55. Goleman, D. *Emotional Intelligence*. New York: Bantam books, 1995. 352 p.
56. Goleman, D. *Working with Emotional Intelligence*. New York : Bantam Books, 1998. 383 p.
57. Ivashkevych Eduard, Onufriieva Liana. Social Intelligence in the Paradigm of Cognitive Psychology: the Results of Study. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, 2018. 42. P. 50–69. DOI10.32626/2227-6246.2018-42.50-69
58. Izard, C.E., Libero, D.Z., Putnam, P. And Haynes, O.M. Stability of emotion experiences and their relations to traits of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1993. V.64. P. 847–860.
59. King, L., Walker, L., Broyles, S. Creativity and five-factor model. *Journal of Research in Personality*. 1996. Vol. 30. №2. P. 189–203.
60. Mayer, J.D. and Salovey, P. The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. 1993. V. 17. №4. P. 433–442.
61. Petrides K.V. Trait Emotional Intelligence Theory. *Industrial and Organizational Psychology*. 2010. № 3. P. 136–139.